

14 סיפורים

אחר צהריים אחד

פרופסור אחד להיסטוריה מבית וגן לקח את משפחתו לפיקניק בחורשת אורנים שקטה ליד גבעת שאול, בעבר דיר יאסין. לא היה קר בשביל לשהות בצל או חם כדי להדליק מדורה, כך שהפרופסור הנחיל לבנו כישורי מחנאות שרכש בצבא. הם סידרו שלוש אבנים מרובעות בצורת U, כדי לחסום את הרוח, והשאירו את הצד הרביעי פתוח. הם ערמו ענפים שבורים על גבי זרדים על גבי מחטי אורן יבשות. הוא הניח לבנו להצית את הערימה. כאשר הקשיבו היטב, שמעו מילמול נמוך וחרשי מעיקולי הכביש המתפתל, עצים הסתירו אותו. הפרופסור לא דיבר על הכפר, מקור האבנים. הוא לא דיבר על בית הספר של הכפר, כיום בית חולים פסיכיאטרי, בעברה האחר של הגבעה. הוא דימה כי הוא ומשפחתו עורכים פיקניק, בלי קשר לכפר; נהנים מאדמותיו מחוץ להיסטוריה.

חנדלה

בסיני, על החוף, התיידדנו עם מלצר בדואי זקן. כל היום רבצנו בחול, סרקנו את השמים החיוורים, וקמנו רק כדי לצנן את עצמנו במים הכחולים הצלולים, בעוד הוא ישב בצל, והמתין למשאלותינו. הזמנו אותו לשבת איתנו ולשתות קפה טורקי מהקומקום שהכין בשבילנו, בתקווה לשמוע ממנו סיפורים אותנטיים על שדות אופיום בהרים, לא על ההיסטוריה, שִׁמְפָּניה אנחנו, כישראלים, נמלטנו דרומה. המלצר הבדואי לא היה בדואי. בתחילה היה מורה, ובגיל עשרים ושתיים, בן-לילה, עזב את עבודתו ואת כפרו, סעסע בגליל, צפונה ואחר-כך זיגוג צפון-מזרחה וצפון-מערבה עד שכעבור כמה חודשים עצר במחנה הפליטים עין אל-חילוה בלבנון. הוא סיפר לנו, באנגלית שלמד מתיירים, איך גנב את הגבול

בחזרה אל המקום שהפך להיות ארצנו, כדי לעבוד בשדות כפרו, שהפכו בינתיים לשדות קיבוץ שנשא אותו שם, סאסא; אחר כך גנב את הגבול למצרים. נשארנו כמה ימים על החוף, שפעם קראנו לו – כך זכרנו, נכספים לתמימותנו האבודה – שלנו, ושנותר חף מפיתוח. שלוותו של המלצר, על רקע הנועם הטיפוסי של החוף בסני, העלתה את חינו בעינינו. רצינו שיפנה אלינו בשמותינו הפרטיים, רצינו לתת לו טיפ נדיב, אפילו זוג סנדלים טובים, אבל דווקא בגלל הפתיחות שבה סיפר לנו את סיפורו, לא ראינו טעם לנסות ולשכך את כאבו. הוא התגורר במחנה עין אל-חילוה בדיוק בתקופה שהתגורר בו הנער, עליו עתידה היתה להתבסס דמותו של הגיבור הפלסטיני המצויר. הוא סיפר לנו איך עזר לנער צעיר לברוח מִטֶּבַח, סידר לו מיטה ארעית, ושר לו שירי ערש עד שנרדם. כאשר מצא אותו, היה הנער יחף וקרח, חוץ מתריסר זיפים. הוא שכב, כשפניו אל האדמה, דם ירד מקרסולו, ידיו משוכלות מאחורי גבו. במשך חודשים נשא המלצר שלנו את חנדלה בכל בוקר מאוהלו הרטוב אל אוהל המרפאה היבש, ודאג שתופרת מכפר סמוך תטליא את שרוול חולצתו של הנער. הוא היה הראשון שראה את הנער מת. באותה עת לא יכול היה לדעת מי עתיד להיות חנדלה, שעל פניו המתים משך את השמיכה.

בוגד

בתל-אביב, במושב הפתיחה של הכנס השנתי של החברה הבוטנית, בוטלה הרצאה של בוטניקאי מחיפה ברגע האחרון, ובמקומה נערך פאנל על אתיקה, לפניו נקרא הבוטניקאי הזה להעיד. באותה שנה הובילו אותו סיוריו לשדה כלניות ליד בית-שמש, שאישר את מה שקרא בספרי ההיסטוריה אבל מעולם לא ראה במו עיניו: פסים ארוכים של כלניות לבנות, כחולות וסגולות השתרגו במעבה הכלניות האדומות, כמו ורידים. פָּשְׁעוּ היה פרסום האתר, שבו נחשף הממצא, בכתב-עת עצמאי. לאחר שנחקר בידי חברי הפאנל הנכבדים, הורשע כבוגד, ופה אחד הוחלט להדיח אותו מן החברה הבוטנית. החוקר ניסה לטעון להגנתו כי עשה את מלאכתו ותיעד בנאמנות, כתצלומים ובמדידות, את גוֹנֵיהֶן השונים של הכלניות בשפלת יהודה, אבל עמיתיו לא יכלו לסלוח לו.

להיות ראשונים

בכיתה ד' של בית הספר היסודי בבית-הכרם, יצאנו לטיול לראות אורנים מזן מיוחד: כהים יותר מאלה הנפוצים ברוב אזורי הפיקניק, גבוהים יותר, בעלי מחטים ארוכות יותר. כרענו וטיאטאנו הצידה בידינו מרבד סמיך של מחטים חומות יבשות. הפיניוֹנס נחו על האדמה החשופה. אחרי שמילאנו שקית, הנחנו אותם בזה אחר זה על סלע שטוח, וניפצנו באבן את הקליפות הקשות; הנחתנו עליהם מלמעלה, טראח, ניפצנו את הקליפה המוכתמת חום-שחור, ואז יצאו אגוזים קטנים רכים, אגוזי שנהב קטנים, רכים ושמנים. העונה התקרבה לסופה, אבל אף אחד לא ליקט לפנינו.

מקורי

פרופסור לפילוסופיה התגורר בבית גדול וישן בפְּקָעָה, שהיו לו כל התכונות הרגילות לבתים גדולים וישנים בירושלים: קירות אבן, תקרות מקומרות, עץ אגוז מקורי, שעוד הניב פרי, מקווה מים תת-קרקעי מקורי, ובור שהגן ינק ממנו בשנות בצורת. תהילתו כהוגה רחב-אופקים נפוצה בזכות יכולתו המוכחת להביס את עמיתיו בוויכוחים על תחומי המחקר שלהם עצמם. למשך זמן-מה הרשה הפרופסור לילדים לשחק בגן, אבל בקיץ 1967 הלך בעקבות המיליונר המפורסם ש. והורה להקים חומת אבן גבוהה מסביב לבית ולגן, כדי למנוע מדייריו המקוריים של הבית לבקר בו.

ריק

בעת שחיכנו לטיסה בנמל התעופה בן-גוריון, הבחנו במשורר מתל-אביב, שקנה קרטונים של סיגריות מנתול וברנדי זול מתוצרת מקומית. בנעוריו, בראשית ימיה של הקולוניה, זוהה המשורר עם מיליציה של חלוצים, שהתגאתה במתקפותיה האלימות על הבריטים, ובאותה מידה גם במאבקה האכזרי נגד המקומיים. כאשר ביקשו ממנו חבריו במיליציה לתרגם מדריך לשימוש ברובה מתוצרת בריטית, גילה כי בכל הקשור לכלי נשק, העברית – לשון שקדמה לרובים, אם לא לאלמות

— סובלת מריק מילוני. היה עליו להמציא מלים לְהִדְקָק, בריח, טווח וכולי. כישרונו בהמצאות אלה — עכשיו הן מלים שגורות בצבא, בעיתונות ובמערכת המשפט — ניכר עד היום. כוונת, השם שהעניק לבתו, הוא כיום שם פופולרי לבנות בישראל. המשורר זכור בעיקר בזכות שירו "חרב". שאלנו אותו, אתה המשורר ההוא? הוא אמר, לא.

סיפור קצר

פרופסור לצרפתית באוניברסיטה העברית הקסים סטודנטים בביקורת ספרות חתרנית ופרשנויות רדיקליות של ההיסטוריה. במהלך טיול כיתתי — לצרפת, כמובן — קיבלו הסטודנטים עדכונים שוטפים על הרומן שניהל הפרופסור עם אחת מהם. הם ידעו שהפרופסור והסטודנטית חלקו בחשאי את חדרו, שאשתו לא ידעה, כמו גם בעלה. הפרטים נידונו בפומבי, אך לא בנוכחות הפרופסור. על המריבות שלהם: "אל תהיו מופתעים אם הוא יהיה עצבני היום," הכריזה הסטודנטית המאהבת יום אחד בעת ארוחת הבוקר. "לא עמד לו בלילה." כמה מן הסטודנטים קינאו: בן חמישים, מבריק, מצחיק ובכושר, כל מה שאפשר לצפות אצל איש מהז'אנר הזה. כמה מהם תהו אם האינטימיות המביכה הזאת יכולה עוד לצמוח יותר. העניין נגמר כאשר חזרה הכיתה לירושלים. מישהו סיפר לאשת הפרופסור. "אין רומנים," אמר כאשר שבה הכיתה והתכנסה. הוא הפסיק כדי להרשים, סילק ממצחו תלתל שחור באצבעותיו הארוכות, "טקסטים ארוכים ומסודרים שייכים לארונות הספרים של המאה התשע-עשרה. היום יש רק סיפורים קצרים."

השתקפות

"ההבדלים בין מילות יחס בשפות שונות נראים שרירותיים, אבל הם מדגימים את ההנחות המוקדמות של כל שפה...". בכל יום שלישי אחר הצהריים במשך הסמסטר הראשון התנמנמה הסטודנטית בחיקן של ההרצאות על אפיסטמולוגיה. חמישה מקירותיו של אולם ההרצאות המתומן היו כלי-כך קטנים, עד שהאולם נראה כמעט משולש ולא מתומן. הדלת היתה צבועה בכתום

כמו כל הדלתות באותו מבוא מתומן, שנבדל בדרך זו מן המבוא המתומן הסמוך, שצבע הלילך משל בו, ומן המבוא שאחריו, שצבע ירוק בהיר משל בו, וכן הלאה עד למבוא של גוש שמונה, שתוכנו, חשבה הסטודנטית, כמו כל האוניברסיטה העברית, כדי לחסום לחלוטין את דרכו של המבט החוצה, להצר את התודעה, לשמור על כך שכולם יתמקדו בהשתקפויותיהם-שלהם, ויישארו בורים גמורים ביחס לכל דבר חשוב. כאשר התעוררה וראתה בחלון היחיד עצם זוהר מזדקק אל השמים, אף סטודנט מלבדה לא הביט מבעד לחלון, גם לא המרצה. היא לא יכלה לדעת שהיתה זו השתקפות השמש השוקעת על סהרון מתכת מתנוסס בראש צריח של המסגד, על הפסגה הסמוכה ממזרח. שאון יריות נישא אל תוך הכיתה מבעד לחלון. מעבר לרצועת הנוף הצרה, בירכתי העמק, קצרו חיילינו מפגינים. אחר כך נעלם הסהר הבוהק, נבלע בצל הארוך שמטיל מגדל האוניברסיטה.

עין-לב

בבוקר שבת אחד לקחו אותנו בני משפחת לבן לטיול במורד ההר מביתם שבקריית-מנחם. חלפנו על פני מפעל לאריזת ביצים, והמשכנו לרדת לעבר העמק, לאורך שביל מאובק מאבן גיר. המבוגר שבהם, החבר הטוב שלי, הצביע על תל קטן ודו-פסגתי של פסולת בנייה, "הר התחת" בפי ילדי השכונה. זה היה בתחילת מרץ, ומזג האוויר היה חמים. הלכנו בשביל המטושטש, דרך יער אורנים, חצינו שתי רצועות מגולחות לבלימת שריפה, ונתקלנו בבריכת מים. עצי אגוז-מלך גבוהים, ערומים מְעֵלִים, ענפיהם הלבנים כמו זרועות מונפות, הקיפו את הבריכה. "זו בריכת האגירה," אמרו חברינו, "המעייין נמצא למעלה, בקצה התעלה הפתוחה הזו. אנחנו גילינו אותו, וקראנו לו על שמנו, 'עין-לבן'." רחצנו בבריכה בתחתונים, המים היו קרים מאוד, ושכבנו על גדת המלט הישנה, האפורה מכדי להתייבש. מאוחר יותר גם אנחנו לקחנו חברים למעיין הזה, וסיפרנו להם שאנחנו גילינו אותו, ובהתאם לכך קראנו לו על שמנו.

שמי הלילה

שמי הלילה מעל משטח הפיקניקים, ליד קיבוץ קריית ענבים, לשם לקח אותנו דודנו, השתנו, נבדלים היו מן השמים זרועי הכוכבים, מתחתם חדרו לילה אחד הוא וחבריו לאתר, הקימו גדרות, בנו צריפים, ופיטרלו במשמרות. בגילו המתקדם, דודנו, אותו אהבנו לבקר, אסף תצלומי אוויר של האזור. בעזרת זכוכית מגדלת ואינטואיציה: הראה לנו שדות מרעה וערוגות פרחים טבעיות, חמורים, ילדי איכרים, מטעי זיתים, אפילו גזרים, בצלים וחסות שצמחו במפוזר בין עצי הזית. כה צלולה היתה הראות בשנים שלפני התיעוש, לפני שכלי רכב משוריינים החלו לטחון את חולות המדבר, עד שאפילו בחורף לא היה מעונן משך יותר מכמה ימים רצופים. השמים, מתחתם הופצץ כפר, ואחר כך נמחק, לא היו אותם שמים, מעל לאדמה, שהיתה אותה אדמה, עליה ערכנו פיקניק ביום אביך אחד.

השתתפות

בתל-אביב התבקשה קבוצה אקראית של סטודנטים לפסיכולוגיה, הנדרשים להשתתף במה שנקרא ניסויים, שלושה-ארבעה בכל סמסטר, לדמיין את העיר כולה כשהיא ריקה וערומה, להפשיט אותה בעיני רוחם למה שהיתה, או יכלה להיות. כל הסטודנטים שיוו לנגד עיניהם ריקות גדולה. הם ראו רחובות ובניינים, או רצועות רחבות של חול וצמחייה נמוכה וכמה פלגים זורמים אל הים, כמה מהם ראו חורבות. איש מן המשתתפים בניסוי לא הזכיר בני אדם.

תכנית כבקשתך

האיש מדוכן הפלאפל הפינתי במחנה יהודה אמר לחבר שלנו, שאהב תוכניות רדיו בהשתתפות המאזינים, שאסור היה לו לדבר כמו שדיבר בתוכנית "מאזינים למאזינים", שהוא צריך לחזור בתשובה וללמוד מה זה להיות יהודי. החבר שלנו אמר שדיבור הוא דרכו-שלו להתקרב לאלוהים, ויש לו זכות מלאה לדבר נגד המיליציות היורות בפלאחים ועוקרות עצי זית לנגד עיניו הפקוחות של הצבא,

ושהדת של האיש מצנזרת את הדת שלו. מאוחר יותר, באותו אחר צהריים, כששכב עם אשתו, ביקש ממנה החבר שלנו להחליף את שמו של אלוהים בשמו-שלו אחרי האוה

נוסטלגי

עוד בילדותי הייתי נוסטלגי. בגן הילדים התגעגתי למטפלת שלי. בכיתה א' התגעגתי לגן הילדים. בתיכון התגעגתי ליסודי (שהיה חוויה מזעזעת), ואחרי שהתגייסתי לצבא הוצפתי שוב בכיסופים לגן הילדים, ואפילו גיליתי, אחרי שהתחלתי פסיכואנליזה, סדרה של זיכרונות מוקדמים במיוחד, לא משמעותיים כשלעצמם, כך למדתי, אלא רק משום ששימרתי אותם על פני שנים רבות כל-כך כעוגנים של געגוע עמוק לגיל מוקדם, פורמטיבי, לשתי השנים הראשונות בחיי. מאז, עליתי על מטוס ועזבתי את ישראל, מלא פיכחון מר ותקווה לעתיד, וכעת אני מתגעגע לזמן שאינו קדום כל-כך, אבל מעולם לא התנסיתי בו, קודם לקיום שלי, או מוטב, לקיום שלנו.

רכישה

שיחה של התברכות עצמית היא חלק מן הדיקורום הישראלי, ואישור לכך שיופיינו מצוי דווקא בבעייתיות שלנו הוא נושא שיחה מקובל בארוחה. "כמה יפה לשוננו", אמר בלשן אחד לחברו במסעדה ערבית. "כמה פתוחה ומכניסת אורחים" (קרי: אנחנו כל-כך פתוחים ומכניסי אורחים). "אנחנו אומרים שהקפה הזה הוא יעני עלא כיפק. עלא כיפק, מעולה; יעני, כלומר. מלים ערביות, שלשונו הקולטת-כל אימצה אל קרבה. אלא שהעלא כיפק העברי אינו זהה לביטוי הערבי. לדוגמה, כשאני מזמין קפה טורקי, ובקול רם אני עומד על כך שיבשלו אותו בשבילי בדרך מסוימת, ויסיפו את התבלין בעת הטחינה, פורש המלצר הערבי בפני את כפות ידיו בייאוש וממלמל 'עלא כיפק, כרצונך.'"²³ (ר' איור: שיחה חברי מיליציה יושבים מסביב למדורה בשדה פתוח. מימין: יוסק'ה, 23, כבר עב כרס, חוזר על הבדיחה שלו על ציד הארנבות העירוניות. ברכה, 25, בחאקי, כמו כולם, וסוודר חום, מושיטה ספל קטן לקיש, 28, עם שפם מטאטא. שמיל משתופף,

מתחיל לזמר שירי מדורה. שוקי, 31, הוא היחיד בתמונה החובש את כובע הגרב הטיפוסי, העשוי צמר, ומוכר גם כמסכת סקי – הרי נעשה קר, ובשביל חלק מהפעולות הם מעדיפים לכסות את פניהם. כולם מצטרפים לסדרות הארוכות של הדיפתונגים הרוסיים הלבביים לאי, לה לה לאי, מכינים את הגרונות לפזמון הצמא סובב לו סובב הפינג'אן, עליו חוזרים ארבע פעמים. פינג'אן, שפירושו הסיר. בגדיהם ספוגים עשן. בערבית, מכל מקום, המלה פינג'אן מציינת ספל). כמובן, מלים רבות לא אומצו מעולם ונשארו ברשותם של בני הארץ הזאת, יעני פלסטין. נסו להגיד את זה.

מאנגלית: עודד וולקשטיין